

65.9(4укр)291.21(043)
Р 69

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

РОМАНИШИН ЮЛІЯ ЛЮБОМИРІВНА

65.9(4укр)291.21+60,8+
73+004(043)
УДК 37.048.4:004

Р 69

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
МАЙБУТНІХ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ-МЕНЕДЖЕРІВ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

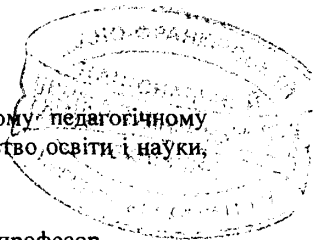
13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
РОМАНИШИНА Людмила Михайлівна,
Національна академія Державної
прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
професор кафедри педагогіки і психології,
м. Хмельницький.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
КЛОЧКО Віталій Іванович,
Вінницький національний технічний
університет, професор кафедри вищої
математики м. Вінниця;

кандидат педагогічних наук, доцент
КАРЕЛІНА Олена Володимирівна,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя, доцент
кафедри економічної кібернетики,
м. Тернопіль.

Захист відбудеться 25 лютого 2011 р. о 12³⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.053.03 у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: зала засідань (каб. №30), вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за адресою: вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, 46027.

Автореферат розіслано 19 січня 2011 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г. М. Мешко

an2242

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Національна система вищої освіти України в контексті її входження до Європейського простору вищої освіти передбачає реалізацію нових підходів побудови концепції професійної освіти. Пріоритетним напрямом розвитку освіти є підготовка нового покоління кваліфікованих фахівців, які мають достатній рівень знань та спроможні ефективно застосовувати сучасні інформаційні технології в ринкових умовах. У зв'язку з цим проблема використання інформаційно-комунікаційних технологій у фаховій підготовці майбутніх документознавців-менеджерів є актуальною.

Аналіз наукової літератури свідчить про наявність теоретико-практичних досліджень з цієї проблеми. Питання використання інформаційних технологій у підготовці майбутніх фахівців розглядали В. Давидов, М. Жалдак, В. Клочко, Ю. Машбиць, Л. Романишина. У працях Т. Ільїної, Н. Морзе, Н. Тализіної розглянуто психолого-педагогічні проблеми використання комп'ютера як технічного засобу в навчальному процесі вищого навчального закладу. Вчені Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, М. Слободяник досліджують питання підготовки фахівців документно-інформаційної сфери. Однак проблеми специфіки професійної освіти майбутніх документознавців-менеджерів інформаційних систем залишаються недостатньо вивченими.

Результати проведеного емпіричного дослідження свідчать, що вміннями інсталивати/деінсталивати програмні засоби володіють 50% опитаних студентів, установлювати, налаштовувати апаратне забезпечення та визначати сумісність апаратного й програмного забезпечення – 48% студентів, створювати інформаційні продукти та послуги за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій уміють 45,8% опитаних. Виокремлено основні недоліки у підготовці фахівців такого напрямку: студенти недостатньо володіють базовими поняттями; плутають системні та прикладні програми; на недостатньому рівні володіють програмним продуктом для роботи з системами управління базами даних та спеціальною термінологією.

На констатувальному етапі дослідження виявлено низку суперечностей між: потребою сучасної інформаційної сфери у високопрофесійних фахівцях та рівнем їх підготовки у навчальних закладах; наявним і необхідним рівнем знань, умінь та практичних навичок роботи з інформаційними системами випускників вищих навчальних закладів; чинною системою підготовки інформаційних фахівців до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій та потребами застосування таких технологій у навчальному процесі.

Важливим для формування готовності майбутнього фахівця до

/ МБА

професійної діяльності є визначення та обґрунтування відповідних умов забезпечення високого рівня сформованості у документознавців-менеджерів знань, умінь та навичок за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Актуальність проблеми, наявні суперечності, необхідність та можливість їх подолання зумовили вибір теми дисертаційного дослідження „Формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка з проблеми „Організація навчально-творчої діяльності з використанням сучасних освітніх, педагогічних та інформаційних технологій у системі неперервної освіти” (№ 0196U012548). Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 10 від 30.05.2006 р.) та узгоджена у Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 7 від 26.09.2006 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Відповідно до мети дослідження визначено основні **завдання**:

1. Визначити стан та особливості підготовки документознавців-менеджерів до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності.
2. Обрати компоненти, критерії та визначити показники сформованості готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної діяльності.
3. Встановити та обґрунтувати педагогічні умови формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.
4. Розробити й експериментально перевірити модель формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій і педагогічні умови її дієвості.

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх фахівців інформаційної галузі.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці з проблем вищої освіти, а саме: філософської парадигми формування сучасного фахівця (В. Андрущенко, В. Кремень); використання компетентнісного підходу в системі освіти (О. Овчарук, О. Пометун); удосконалення навчального процесу у вищій школі (А. Алексюк, Н. Ничкало); психолого-педагогічних основ професійної освіти (Л. Виготський, І. Підласий); концепції та психолого-педагогічних аспектів інформатизації системи освіти, програмного забезпечення навчального процесу (І. Булах, А. Верлань, А. Гуржій, Р. Гуревич, А. Єршов, М. Жалдак, О. Кузнецов, М. Лапчик, Ю. Машбиць, В. Монахов, Н. Морзе, Ю. Рамський); комп'ютеризації навчання (М. Жалдак, І. Мархель); системного підходу до вивчення педагогічних умов (Т. Львіна, Н. Талізїна); наукових основ навчання з використанням нових інформаційних технологій (І. Богданова, Ю.Жук, А. Коломієць, Л. Романишина).

Для розв'язання поставлених завдань використано теоретичні та емпіричні методи дослідження: *теоретичні* – аналіз, синтез та узагальнення психолого-педагогічної та науково-методичної літератури з метою з'ясування стану дослідженості проблеми у теорії та практиці; моделювання – з метою розробки моделі формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій; *емпіричні* – спостереження, бесіда, анкетування, тестування та інтерв'ювання викладачів і студентів – з метою виявлення основних суперечностей та недоліків у використанні методів і форм організації навчального процесу, констатувальний та формувальний експерименти для визначення ефективності обраних педагогічних умов; *математичної статистики* – для опрацювання результатів педагогічного експерименту.

Експериментальна база та етапи дослідження. Науково-дослідницька робота з вивчення стану формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності проводилася з 2005 року по 2009 рік на базі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, Національного університету „Львівська політехніка”, Тернопільського національного економічного університету. Загалом в експерименті взяло участь 476 студентів вищеназваних навчальних закладів. Дослідження проводилось у три етапи.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що:

– уперше розроблено модель формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій, складниками якої є: мета, педагогічні підходи, особливості підготовки, завдання, принципи, методи, засоби підготовки, форми впровадження, функціональна спеціалізація, навчальні дисципліни, що інтегруються, уміння і навички, що формуються,

компоненти, критерії, рівні готовності, результат та визначено педагогічні умови формування такої готовності (забезпечення зв'язку теорії з практикою, розвиток та активізація пізнавальних потреб студентів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій, володіння студентами вміннями використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання професійних завдань з метою аналітико-синтетичної обробки інформації, створення сприятливого інформаційного середовища для якісного функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі);

- визначено функціональну спеціалізацію підготовки майбутніх документознавців-менеджерів (інтеграція інформаційної діяльності, стратегічне планування інформаційних ресурсів та систем, інформаційні технології, документна інформація, управління документно-інформаційними системами; аналіз та задоволення інформаційних потреб, комунікації);

- конкретизовано критерії та показники сформованості готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності;

- зазнала подальшого розвитку проблема інформаційної та комунікативної компетентностей документознавців-менеджерів як складових професійної компетентності майбутніх фахівців.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що розроблено та впроваджено у практику методичні вказівки і тестові завдання для контролю рівнів готовності до використання інформаційно-комунікаційних технологій у документознавців-менеджерів, у яких окреслено комплекс теоретико-практичних завдань професійного спрямування (відповідно до рівнів складності за чотирма компонентами – мотиваційним, змістовим, процесуальним та рефлексивно-креативним).

Результати дослідження **впроваджено** у практику роботи таких навчальних закладів: Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (довідка за № 46-57-114 від 16.11.2009 р.), Національний університет „Львівська політехніка” (акт впровадження від 04.10.2009 р.), Академія муніципального управління (м. Київ, довідка за № 08-82 від 15.12.2009 р.), Тернопільський національний економічний університет (довідка за № 126-04/214 від 29.01.2010 р.), Одеський національний політехнічний університет (довідка за № 385/24-06 від 09.03.2010 р.), Кіровоградський національний технічний університет (довідка за № 19-33/21-635 від 29.03.2010 р.)

Особистий внесок дисертанта. У статті [11], написаній у співавторстві з Л. Романишиною, дисертантці належить розробка змісту основних понять інформаційно-комунікаційних технологій.

Апробація результатів дослідження здійснена на конференціях різного рангу: міжнародних – „Інформаційні технології в наукових

дослідженнях та навчальному процесі” (Луганськ, 2006, 2007), „Наука і вища освіта” (Запоріжжя, 2008), „Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні та закордоном” (Горлівка, 2009), „Військова освіта та наука: сьогодні та майбутнє” (Київ, 2009); всеукраїнських – „Інноваційні технології в освіті: реалії, проблеми, пошуки” (Чернівці, 2007), „Сучасні тенденції розвитку вищої освіти, трансформація навчального процесу у технологію навчання” (Київ, 2008), „Безперервна освіта в Україні: реалії та перспективи” (Івано-Франківськ, 2008), „Підготовка фахівців у системі професійної освіти: проблеми, технології, перспективи” (Кривий Ріг, 2009), „Комунікативні технології XXI століття” (Острог, 2009).

Публікації. Основні результати дослідження висвітлено в 16 публікаціях, з яких 10 статей (9 одноосібних) у наукових фахових виданнях України, 5 - у збірниках матеріалів конференцій, методичні вказівки.

Структура та обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел, що налічує 242 позиції, з них 11 – іноземною мовою. Загальний обсяг дисертації становить 260 сторінок, основний текст викладено на 180 сторінках. Дослідження містить 21 таблицю, 7 схем на 12 сторінках, 11 додатків на 55 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено мету і завдання, об’єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення роботи, викладено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі – „Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів як педагогічна проблема” – розглянуто питання генезису процесу інформатизації освіти, використання інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці документознавців-менеджерів, визначено педагогічні підходи та особливості підготовки цих фахівців, з’ясовано стан їх готовності до використання в майбутній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій.

Сучасні умови здійснення навчального процесу у вищому навчальному закладі, інформатизація суспільства, розвиток комп’ютерних мереж, засобів телекомунікацій, професійна інформаційна сфера вимагають підготовки висококваліфікованих фахівців з управління інформаційними потоками підприємств та організацій з використанням комп’ютерних інформаційних систем, тобто документознавців-менеджерів інформаційних систем.

Висвітлення проблем, пов’язаних із використанням сучасних інформаційних технологій у навчальному процесі, започатковано і розвинуто в працях А. Верланя, Ю. Дорошенка, А. Єршова, М. Жалдака, В. Клочка, П. Образцова, Є. Полат, Ю. Рамського, І. Роберт.

Усвідомлення необхідності змін відчувається й у підготовці фахівців інформаційної сфери, саме документознавців-менеджерів (Н. Кушнарєнко, О. Матвієнко, І. Морозюк, М. Слободяник, Л. Філіпова, А. Чачко та ін.). Однак проблема впливу педагогічних умов на формування готовності сучасного документознавця-менеджера до практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій майже не розглядалася.

Використовуючи в навчальному процесі інформаційні технології, ми орієнтувалися на педагогічні підходи (М. Слободяник) з урахуванням індивідуальних якостей та особливостей студентів. Як педагогічні підходи обрано діяльнісний, системний, технологічний, компетентісний і особистісно орієнтований.

Формування готовності сучасного документознавця-менеджера до практичного використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) вирішується на основі комплексу дисциплін, у який, окрім «Інформатики», входять фундаментальні та професійно спрямовані дисципліни («Інформаційні технології», «Формування баз даних», «Основи менеджменту», «Інформаційний менеджмент», «Аналітико-синтетична переробка інформації», «Інформаційне обслуговування виробничої сфери», «Інтернет-технології та ресурси»), що забезпечило орієнтацію підготовки майбутніх документознавців-менеджерів на інтегрування з інформаційно-комунікативним освітнім середовищем.

Ід інформаційно-комунікаційними технологіями підготовки документознавців-менеджерів розуміємо сукупність технічних та організаційних процесів у поєднанні з найновішими комп'ютерними програмними продуктами та їх ефективне і раціональне використання в навчанні та майбутній професійній діяльності. Достатньо актуальною і доцільною є розробка системних засад комп'ютерно-інформаційної підготовки майбутніх фахівців і рекомендацій практичного характеру щодо створення та використання інформаційних технологій у процесі підготовки документознавців-менеджерів. Підготовка студентів у технічних вищих навчальних закладах організовується на основі традиційної технології навчання в поєднанні з ІКТ, які широко використовуються під час екзаменаційної сесії, проміжного контролю знань студентів з інформаційно-комп'ютерних дисциплін, на лекціях, лабораторних та практичних заняттях, у науково-дослідній роботі студентів.

За результатами анкетування, серед найнеобхідніших умінь для майбутньої професійної діяльності в інформаційному середовищі студенти відзначили такі: вміння працювати з носіями інформації (компакт-дисками, флеш-картками) (89%); принтером, сканером та іншими компонентами інформаційної системи (87,5%); здійснювати пошук та аналітичне опрацювання інформації в різних пошукових

системах (77,1%); публікувати дані в Інтернет та користуватися засобами Інтернет-технологій (77,1%).

Під час експерименту готовність майбутніх документознавців-менеджерів до використання ІКТ в професійній діяльності визначали за рівнем засвоєння ними теоретичних знань, вироблення на їх основі практичних умінь і навичок використання засобів ІКТ з подальшим їх удосконаленням та формуванням інформаційної культури майбутнього фахівця. Результати констатувального експерименту зі студентами IV курсу засвідчили, що більшість майбутніх документознавців-менеджерів знаходяться на репродуктивному і продуктивному рівнях сформованості знань, практичних навичок та інформаційної культури (62,2%). На творчому рівні – 12,2%, а на ознайомчому – 25,6%. Такий результат є недостатнім для майбутніх фахівців інформаційної сфери. Аналіз наукових джерел дозволив визначити, що підвищити якість підготовки документознавців-менеджерів можна шляхом удосконалення підготовки, організації та проведення навчання з використанням засобів інформаційно-комунікаційних технологій.

У другому розділі – „Педагогічні умови та модель формування готовності до майбутньої діяльності документознавців-менеджерів засобами інформаційно-комунікаційних технологій і їх реалізація” – проаналізовано ефективність використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій для формування практичних умінь та навичок майбутніх документознавців-менеджерів, визначено й обґрунтовано педагогічні умови, компоненти, критерії та показники формування готовності студентів, розглянуто модель формування готовності документознавців-менеджерів, подано результати дослідження та їх аналіз.

Проаналізувавши засоби ІКТ, необхідні для формування практичних умінь та навичок у майбутніх документознавців-менеджерів, визначили їх ефективність у навчальному процесі (позитивно впливають на навчальну діяльність студентів; відбувається інтеграція інформаційно-комп’ютерних і професійно орієнтованих дисциплін; створюється простір для творчості студентів; вони краще сприймають та засвоюють навчальний матеріал). Такі засоби дали змогу доповнити й урізноманітнити методи проведення традиційних форм занять, підвищити ефективність засвоєння навчального матеріалу та досягти значного педагогічного ефекту за умови комплексного використання можливостей засобів ІКТ у навчанні.

При підготовці документознавців-менеджерів засоби ІКТ використовувалися не тільки як засоби навчання, але і як об’єкти вивчення. Проте, крім засобів ІКТ і методів їх використання, значну увагу приділено педагогічним умовам, які сприяють ефективності навчального процесу.

На основі аналізу наукових джерел (І. Богданова, І. Мархель, І. Прокопенко) під педагогічними умовами розуміємо набір компонентів

або чинників, які потрібні для досягнення кінцевої мети з наперед визначеним результатом і забезпечують ефективність процесу навчання. З цією метою було обрано критерії, що допомогли визначитись з вибором педагогічних умов: орієнтація на заплановані результати; системність; відповідність кінцевій меті; практичне спрямування; відповідність теоретичних знань і практичних умінь з використання ІКТ у навчальній діяльності; уміння організації самостійної роботи з різними інформаційними джерелами; підвищення рівня поінформованості з різних галузей науки.

На вибір педагогічних умов вплинув і комплекс виробничих функцій та типових завдань діяльності, які повинен виконувати випускник ВТНЗ зі спеціальності “Документознавство та інформаційна діяльність”, який містить узагальнену функціональну спеціалізацію у межах документно-інформаційних систем: менеджмент документно-інформаційних систем (координація, інтеграція інформаційної діяльності; стратегічне планування технологій, інформаційних ресурсів і систем; управління ресурсами); інформаційні технології (управління інформаційними ресурсами, автоматизація офісних робіт; контроль за обробкою інформації, захист даних); документна інформація (визначення політики, планування й управління інформацією в організації; управління документно-інформаційними системами; аналіз та забезпечення інформаційних потреб); комунікації (управління комунікаціями та інформаційними потоками; розробка та інтеграція комунікаційних мереж; консультації з питань інформаційної діяльності, інформаційних систем і ресурсів).

Тому дослідження проводилося з використанням таких педагогічних умов: забезпечення зв'язку теорії з практикою; розвиток та активізація пізнавальних потреб студентів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій; володіння студентами вміннями використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання професійних завдань з метою аналітико-синтетичної обробки інформації; створення сприятливого інформаційного середовища для якісного функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

Забезпечення зв'язку теорії з практикою. Суть цієї умови полягає в тому, щоб під час навчального процесу не відбулося значного розриву теоретичної підготовки від набуття практичних навичок та умінь. За результатами дослідження визначили, що у документознавців-менеджерів існує прогалина у сформованості практичних навичок роботи з ІКТ, особливо при вивченні блоку інформаційно-комп'ютерних та професійно орієнтованих дисциплін. Тому налагоджувались міжпредметні зв'язки для цих дисциплін за спільними теоретичними поняттями, практичними вміннями і навичками.

Розвиток та активізація пізнавальних потреб студентів за допомогою засобів ІКТ. Для реалізації цієї умови особливу увагу звертали на самовдосконалення та самостійне навчання для поглиблення та розширення базових знань, отриманих на лекційно-практичних заняттях. Використання засобів ІКТ в самостійній роботі наблизило документознавців-менеджерів до основ професійної діяльності, де традиційний процес навчання переходить у співпрацю викладача з майбутніми фахівцями за допомогою нетрадиційних форм роботи. Робота з комп'ютером дозволила об'єктивно оцінювати знання, вміння і навички за допомогою системи тестувань та розв'язання проблемних задач; викликала потребу в самостійній творчій діяльності. Це розвинуло пізнавальний інтерес до роботи з засобами ІКТ та сприяло їх використанню студентами в навчальному процесі. Тобто забезпечувалася можливість підготувати студентів до життя в інформаційному суспільстві.

Наступною умовою є *володіння студентами вміннями використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання професійних завдань з метою аналітико-синтетичної обробки інформації.* Найактивніше аналітико-синтетичну роботу з використанням ІКТ майбутні документознавці-менеджери починали здійснювати в процесі пошуку потрібних інформаційних ресурсів у глобальній мережі Інтернет, в інформаційно-пошукових системах найбільших бібліотек та інформаційних центрах України, а також на професійно орієнтованих сайтах. Для вдосконалення таких умінь студенти виконували низку завдань на практичних заняттях, спрямованих на пошук тематичної інформації в різних пошукових системах, проведення аналітичної обробки знайденої інформації та представлення її у вигляді різних видів інформаційних документів, створення презентацій з використанням різних типів редакторів (текстового, табличного тощо) для представлення результатів роботи над проектами, курсовими роботами, звітів на науково-дослідних конференціях. Це сприяло формуванню вмінь роботи з професійними програмними продуктами та інформаційними технологіями: професійне вміння працювати з технологією клієнт-сервер, технологією робочого столу, технологією Workflow, WAIS-технологією, професійне володіння Інтернет-технологією. Для забезпечення результативності дослідження студентам ставились конкретні та чіткі цілі на початку навчального процесу.

Створення сприятливого інформаційного середовища для якісного функціонування ІКТ у навчальному процесі. Ця педагогічна умова забезпечувала ефективне функціонування ІКТ у навчальному середовищі за виконання низки вимог: забезпечення навчального процесу достатньою кількістю комп'ютерів; періодичне їх оновлення та сумісність програмного забезпечення з комп'ютером, створення єдиної внутрішньої мережі у

навчальному закладі, проведення консультацій з викладачем за допомогою Інтернет-мережі. Такий вид роботи економив час обох сторін, долав просторовий бар'єр та допомагав значно швидше отримати консультацію з питання, яке цікавить студента. Доступ до інформації через мережу є показником обізнаності студента з роботою комп'ютера, що забезпечило можливість взаємозв'язку теорії з практикою.

Дослідження показали, що найкраще реалізувати ці вимоги на практиці та істотно підвищити ефективність навчання за допомогою засобів ІКТ можна при наявності моделі формування готовності (рис. 1), яка розроблена на основі теоретичних досліджень з означеної проблеми і є дієвою за визначеними педагогічними умовами.

Розроблена модель враховує сутність навчально-пізнавальної діяльності студентів, особливості професійної діяльності документознавців-менеджерів і має такі складники: мета, педагогічні підходи, особливості підготовки, завдання, принципи, методи, засоби підготовки, форми впровадження, функціональна спеціалізація, навчальні дисципліни, що інтегруються, уміння і навички, що формуються, компоненти, критерії, рівні готовності, результат. Meti підпорядковуються всі компоненти моделі, оскільки вона є системотвірним чинником. Перетворення мети навчання в результати відбувається за використання засобів навчання, до яких відносимо: комп'ютерну техніку, периферійне устаткування, засоби телекомунікації та засоби Інтернет-технологій. Виходячи з особливостей підготовки документознавців-менеджерів та ґрунтуючись на проведених спостереженнях, ми дійшли висновку, що найоптимальнішими формами впровадження засобів ІКТ у навчальний процес будуть лабораторні і практичні заняття, семінари, творчо-пошукова діяльність та самостійна робота студентів.

Аналіз наукової літератури дозволив виділити основні компоненти готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності: мотиваційний, змістовий, процесуальний та рефлексивно-креативний. Мотиваційний компонент передбачав створення умов, які спонукають студентів до активної навчально-пізнавальної діяльності, сприяють формуванню у них позитивної мотивації цієї діяльності. Змістовий компонент забезпечував оптимальний підбір дисциплін навчального плану, змістовність навчальних програм та підручників з використанням модульного принципу, чітке визначення змісту кожного навчального заняття. Процесуальний компонент визначав різноманітні способи організації та здійснення навчання (уміння, дії, операції) на різних рівнях пізнавальної діяльності студента. За рефлексивно-креативним компонентом перевірялася здатність студентів до самооцінки і прояву творчих здібностей.

Рис. 1. Модель формування готовності документознавців-менеджерів до майбутньої професійної діяльності засобами ІКТ

Кожен компонент забезпечувався критеріями готовності до професійної діяльності: ставлення студента до майбутньої професійної діяльності (мотиваційний компонент); знання про зміст професійної діяльності (змістовий компонент); уміння застосовувати набуті вміння та навички для здійснення різних форм інформаційної діяльності за допомогою ІКТ (процесуальний компонент); здатність до самооцінки і творчості (рефлексивно-творчий компонент). Визначено чотири рівні готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної діяльності (низький (ознайомчий), середній (репродуктивний), достатній (продуктивний), високий (творчий)) та показники їх сформованості.

З метою перевірки ефективності розробленої моделі формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності був проведений формувальний експеримент. В експерименті в усіх навчальних закладах брало участь 284 студенти: 143 в експериментальних і 141 – у контрольних групах.

Під час проведення експерименту контрольні завдання формували, враховуючи рівні засвоєння знань, рівні сформованості умінь та практичних навичок використання засобів ІКТ. На етапі формувального експерименту визначили рівні сформованості компонентів, рівні засвоєння знань, практичних умінь та навичок майбутніх документознавців-менеджерів (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка сформованості компонентів готовності до професійної діяльності

Компоненти	Групи (к-сть студ.)	Період експерименту	Рівні сформованості							
			Ознайомчий		Репродуктивний		Продуктивний		Творчий	
			%	к-сть студ.	%	к-сть студ.	%	к-сть студ.	%	к-сть студ.
Процесуальний	КГ(35)	Вхідний	17,2	6	31,4	11	40	14	11,4	4
		Підсумковий	5,8	2	31,4	11	40	14	22,8	8
	ЕГ(36)	Вхідний	22,3	8	27,8	10	30,5	11	19,4	7
		Підсумковий	0	0	5,5	2	55,5	20	39	14
Змістовий	КГ(35)	Вхідний	19,9	7	37,3	13	31,4	11	11,4	4
		Підсумковий	14,2	5	28,5	10	43	15	14,3	5
	ЕГ(36)	Вхідний	16,6	6	44,7	16	34	12	5,4	2
		Підсумковий	0	0	28	10	41,6	15	30,4	11
Рефлексивно-креативний	КГ(35)	Вхідний	17,2	6	34,2	12	40	14	8,6	3
		Підсумковий	11,4	4	25,7	9	45,7	16	17,2	6
	ЕГ(36)	Вхідний	19,4	7	38,8	14	30,5	11	11,3	4
		Підсумковий	0	0	8,3	3	60,7	22	31	11

Аналіз результатів формувального експерименту виявив позитивні зміни у формуванні мотиваційного компонента в майбутніх документознавців-менеджерів. Рівні сформованості цього компонента визначалися як низький, достатній і високий, оскільки цей компонент може бути або сформований або ні. Зросла усвідомленість студентами значення професійно орієнтованих занять у плані професійної підготовки. Сформованість мотиваційного компонента в основній кількості студентів КГ досягнула достатнього рівня, у студентів ЕГ – високого.

Інші компоненти встановлювали за чотирма рівнями: ознайомчий, репродуктивний, продуктивний, творчий (В.Беспалько).

За змістовим компонентом рівень сформованості теоретичних знань в КГ на репродуктивному і продуктивному рівні практично залишився без змін, а рівень сформованості змістового компонента в ЕГ збільшився від 39,4% до 72,0% (табл. 1).

Спостерігались позитивні зміни сформованості процесуального компонента. Збільшився відсоток студентів КГ на продуктивному і творчому рівні на 11,4%, а в ЕГ - на 44,6%. Приріст кількості студентів за сформованістю рефлексивно-креативного компонента на творчому і продуктивному рівнях в КГ складає – 14,3%, а в ЕГ – 49,9%.

Упровадження розробленої моделі сприяло формуванню готовності документознавців-менеджерів до використання засобів ІКТ у майбутній професійній діяльності, що підвищило якість навчально-виховного процесу та сприяло підготовці високоосвічених молодих фахівців. Поєднання в навчальному процесі традиційних технологій навчання з інформаційно-комунікаційними дає значний ефект, що підтверджено результатами дослідження, і впливає на підвищення рівня мотивації, сформованості професійних знань, умінь та навичок роботи студентів з засобами ІКТ. Достовірність результатів дослідження перевірялася сучасним комп'ютерним програмним продуктом STATISTICA.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури та результати дослідно-експериментального дослідження впливу педагогічних умов на ефективність формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій дають змогу зробити такі висновки:

1. Вивчення стану готовності майбутніх документознавців-менеджерів до використання інформаційно-комунікаційних технологій показало, що переважна кількість студентів (72%) знаходиться на репродуктивному рівні готовності до професійної діяльності, а це для фахівців інформаційної галузі є недостатнім. Готовність визначали за рівнем засвоєння ними теоретичних знань, вироблення на їх основі практичних умінь і навичок з подальшим удосконаленням і

сформованістю інформаційної культури майбутнього фахівця. Основними недоліками в підготовці студентів було визначено такі: поверхневі теоретичні знання у професійній галузі, недостатнє використання ІКТ як у навчальній діяльності, так і в самостійній роботі, володіння тільки базовими вміннями з ІКТ, недостатньо сформовані професійні навички та інформаційна культура майбутніх документознавців-менеджерів.

До особливостей підготовки документознавців-менеджерів віднесли: орієнтація в інформаційному просторі, впровадження та використання документно-інформаційних систем, проектування інформаційних баз та банків даних, підготовка і використання інформаційних ресурсів, пошук документів у інформаційно-пошукових системах, системний аналіз документних потоків та інформаційних матеріалів. Серед специфічних умінь і навичок виділили: робота з сучасними ІКТ, застосування сучасних засобів ІКТ для розв'язання професійних завдань, вміння працювати з різними носіями інформації, здійснення пошуку та опрацювання інформації в різних масивах інформації, вміння створювати аналітичні інформаційні продукти, користування засобами мережі Інтернет, вміння працювати з професійними програмними продуктами.

2. На основі аналізу наукової літератури виділили компоненти готовності документознавців-менеджерів до професійної діяльності: мотиваційний, змістовий, процесуальний, рефлексивно-креативний. Відповідно до кожного компонента встановили такі критерії їх сформованості: ставлення студента до майбутньої професійної діяльності; знання про зміст професійної діяльності; вміння застосовувати набуті навички для здійснення різних видів інформаційної діяльності за допомогою ІКТ; творчий підхід до вирішення професійних завдань. За встановленими критеріями визначили та охарактеризували їх показники відповідно до рівнів сформованості готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної діяльності (ознайомчий, репродуктивний, продуктивний, творчий) за кожним компонентом.

3. З метою підвищення якості підготовки майбутніх документознавців-менеджерів визначили педагогічні умови, які сприяють формуванню їх готовності до професійної діяльності: забезпечення зв'язку теорії з практикою (використано теоретичні поняття, практичні вміння і навички на основі міжпредметних зв'язків), розвиток та активізація пізнавальних потреб студентів з допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій (реалізовано засоби ІКТ в самостійній роботі, системі тестувань та проблемних задач), володіння студентами вміннями використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання професійних завдань з метою аналітико-синтетичної обробки інформації (використано практичні

завдання з пошуку тематичної інформації, проведення аналітичної обробки інформації та представлення її у вигляді документів, презентацій), створення сприятливого інформаційного середовища для якісного функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі (реалізовано шляхом забезпечення навчального процесу достатньою кількістю комп'ютерів, сумісністю програмного забезпечення з комп'ютером, створення єдиної внутрішньої мережі у навчальному закладі, проведення консультацій викладачем за допомогою мережі Інтернет). Їх комплекс сприяв взаємозв'язку між усіма елементами авторської моделі формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами ІКТ.

4. Авторське бачення підвищення ефективності підготовки майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності відображено в моделі з такими складовими: мета, педагогічні підходи, особливості підготовки, завдання, принципи, методи, засоби підготовки, форми впровадження, функціональна спеціалізація, навчальні дисципліни, що інтегруються, уміння і навички, що формуються, компоненти, критерії, рівні готовності, результат. Модель є дієюю за наявності педагогічних умов. Системотвірним чинником є мета. Впровадження авторської моделі формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів сприяло ефективності такої підготовки.

5. Отримані результати формувального експерименту дозволяють стверджувати, що запропонована модель та педагогічні умови забезпечують ефективність формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами ІКТ. Достовірність результатів дослідження підтверджена сучасними методами статистичної обробки даних (комп'ютерний програмний продукт STATISTICA).

Проведене дослідження не вичерпує всіх проблем формування професійної готовності документознавців-менеджерів. Подальшого дослідження та вивчення потребують такі аспекти, як: вплив самоосвіти на професійну підготовку документознавців-менеджерів, дослідження методики впровадження професійних курсів для документознавців-менеджерів.

Основні положення дисертації відображені у таких публікаціях:

Статті у наукових фахових виданнях

1. Романишин Ю. Л. Сутність і зміст основних понять інформаційно-телекомунікаційних технологій, які використовуються у навчальному процесі ВНЗ / Ю. Л. Романишин // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – Тернопіль, 2007. – №1. – С. 60–64.

2. Романишин Ю. Л. Роль інформаційно-телекомунікаційних технологій у підготовці майбутніх документознавців-менеджерів /

Ю. Л. Романишин // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. пр.: Педагогіка та психологія. – Чернівці, 2007. – Вип. 338. – С. 145–151.

3. Романишин Ю. Л. Визначення стану готовності документознавців-менеджерів до використання в майбутній діяльності інформаційно-комунікаційних технологій / Ю. Л. Романишин // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Т. Шевченка. Ч. II. Педагогічні науки. – Луганськ, 2007. – № 21 (137). – С. 129–135.

4. Романишин Ю. Л. Формування інформаційної культури майбутніх документознавців-менеджерів: констатувальний експеримент Ю. Л. Романишин // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. – Київ-Вінниця, 2008. – Вип.16. – С. 431–437.

5. Романишин Ю. Л. Основні недоліки практичної підготовки документознавців-менеджерів до використання інформаційно-комунікаційних технологій / Ю. Л. Романишин // Педагогічні науки : зб. наук. пр. – Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. – Вип. 47. – С. 318–326.

6. Романишин Ю. Л. Використання засобів інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування практичних умінь і навичок майбутніх документознавців-менеджерів / Ю. Л. Романишин // Педагогіка і психологія формування творчої особистості : проблеми і пошуки : зб. наук. пр. – Запоріжжя, 2008. – Вип. 48. – С. 274–279.

7. Романишин Ю. Л. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на педагогічні умови формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів / Ю. Л. Романишин // Вища освіта в Україні : Теоретичний та науково-методичний часопис. – 2008. – №4 (додаток). – С. 161–162.

8. Романишин Ю. Л. Формування мотиваційного компонента в майбутніх документознавців-менеджерів шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) / Ю. Л. Романишин // Наукові праці. Серія : Педагогіка, психологія і соціологія. – Донецьк : ДВНЗ „ДонНТУ”, 2009. – Вип. 5 (155). – Ч. II. – С. 226–230.

9. Романишин Ю. Л. Формування змістового компонента в майбутніх документознавців-менеджерів за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) / Ю. Л. Романишин // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – К. : ВІКНУ, 2009. – Вип. №20. – С. 154–159.

10. Романишин Ю. Л. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності: результати формувального експерименту / Ю. Л. Романишин // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.:

Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2009. – Вип. 5 (58). – С. 183–191.

Статті у збірниках конференцій

11. Романишина Л. М. Підготовка документознавців-менеджерів як педагогічна проблема та вимога сучасного суспільства / Л. М. Романишина, Ю. Л. Романишин // Інформаційні технології в наукових дослідженнях і навчальному процесі : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 14-16 листопада 2006 року. – Луганськ, 2006. – Т. 2. – С. 106–111.

12. Романишин Ю. Л. Засоби інформаційно-телекомунікаційних технологій у підготовці майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності / Ю. Л. Романишин // Наука і вища освіта : тези доповідей учасників XVI Міжнародної наукової конференції молодих науковців, 17-18 квітня 2008 року. – Запоріжжя, 2008. – Т.4. – С. 350–351.

13. Романишин Ю. Л. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) при створенні моделі готовності документознавців-менеджерів до майбутньої діяльності / Ю. Л. Романишин // Сучасні тенденції розвитку вищої освіти, трансформація навчального процесу у технологію навчання : матеріали V науково-методичної конференції, 23–24 жовтня 2008 року. – К., 2008. – С. 118–120.

14. Романишин Ю. Л. Визначення компонентів та критеріїв готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної діяльності / Ю.Л.Романишин // Підготовка фахівців у системі професійної освіти : проблеми, технології, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, 9–10 квітня 2009 року. – Кривий Ріг : Видавничий центр КТУ, 2009. – С. 255–257.

15. Романишин Ю. Л. Вплив компетентнісного підходу на формування готовності документознавців-менеджерів до майбутньої практичної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) / Ю. Л. Романишин // Наукові записки. Серія „Культура та соціальні комунікації” : зб. наук. пр. – Острог : Видавництво національного університету „Острозька академія”, 2009. – Вип. 1. – С. 308–317.

Навчально-методичні матеріали

16. Романишин Ю. Л. Методичні вказівки для контролю знань з інформаційно-комунікаційних технологій / Ю. Л. Романишин. – Івано-Франківськ: Факел, 2009. – 70 с.

АНОТАЦІЇ

Романишин Ю. Л. Формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. –

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертації розроблено модель формування готовності майбутніх документознавців-менеджерів до практичної професійної діяльності засобами інформаційно-комунікаційних технологій, яка має такі складники: мета, педагогічні підходи, особливості підготовки, завдання, принципи, методи, засоби підготовки, форми впровадження, функціональна спеціалізація, навчальні дисципліни, що інтегруються, уміння і навички, що формуються, компоненти, критерії, рівні готовності, результат. Системотвірним чинником є мета. Модель є дієвою за наявності педагогічних умов: забезпечення зв'язку теорії з практикою, розвиток та активізація пізнавальних потреб студентів за допомогою засобів інформаційно-комунікаційних технологій, володіння студентами вміннями використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій під час виконання професійних завдань з метою аналітико-синтетичної обробки інформації, створення сприятливого інформаційного середовища для якісного функціонування інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі.

Ключові слова: документознавці-менеджери, інформаційно-комунікаційні технології, педагогічні умови, засоби інформаційно-комунікаційних технологій, модель формування готовності до професійної діяльності майбутніх документознавців-менеджерів.

Романишин Ю. Л. Формирование готовности будущих документоведов-менеджеров к профессиональной деятельности средствами информационно-коммуникационных технологий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

В диссертационном исследовании были выделены основные недостатки в подготовке студентов, среди которых определены такие: поверхностные теоретические знания в профессиональной области, недостаточное использование информационно-коммуникационных технологий как в учебной деятельности, так и в самостоятельной работе, владение только базовыми умениями по информационно-коммуникационным технологиям, недостаточно сформированы профессиональные навыки и информационная культура будущих документоведов-менеджеров.

Разработана модель формирования готовности будущих документоведов-менеджеров к практической профессиональной

деятельности средствами информационно-коммуникационных технологий (ИКТ). Авторское видение повышения эффективности подготовки будущих документоведов-менеджеров отражено в модели, которая имеет следующие составляющие: цель, педагогические подходы, особенности подготовки, задачи, принципы, методы, средства обучения, формы внедрения, функциональная специализация, учебные дисциплины, которые интегрируются, умения и навыки, которые формируются, компоненты, критерии, уровни готовности, результат. Системообразующим фактором является цель. Модель является действующей при наличии педагогических условий: обеспечение взаимосвязи теории с практикой, развитие и активизация познавательных потребностей студентов с помощью средств ИКТ, овладение студентами умениями использовать средства ИКТ во время выполнения профессиональных заданий с целью аналитико-синтетической обработки информации, создание благоприятной информационной среды для качественного функционирования ИКТ в учебном процессе.

К особенностям подготовки документоведов-менеджеров отнесено: ориентация в информационном пространстве; внедрение и использование документно-информационных систем; проектирование информационных баз и банков данных; подготовка и использование информационных ресурсов; поиск документов в информационно-поисковых системах; системный анализ документных потоков и информационных материалов.

Проанализированы средства ИКТ, необходимые для формирования практических умений и навыков у будущих документоведов-менеджеров, определена их эффективность в учебном процессе, а именно: при рациональном и периодическом использовании средств ИКТ в обучении они положительно влияют на учебную деятельность студентов; происходит интеграция информационно-компьютерных дисциплин с профессионально ориентированными дисциплинами, которая создает условия для творчества студентов как на обычных занятиях, так и в создании и написании проектов, и в научно-исследовательской области; студенты лучше воспринимают и усваивают учебный материал, который подается с помощью информационно-коммуникационных средств обучения. Определены ключевые компетентности (информационная и коммуникативная) для документоведов-менеджеров и выделен набор ключевых компонентов информационной и коммуникативной компетентности. Выделены основные компоненты готовности будущих документоведов-менеджеров, а именно: мотивационный, содержательный, процессуальный и рефлексивно-креативный. Определены основные критерии готовности: отношение студента к будущей профессиональной деятельности (мотивационный компонент); знания о содержании профессиональной деятельности (содержательный компонент); умение применять приобретенные умения и навыки для осуществления различных форм информационной деятельности с

помощью информационно-коммуникационных технологий (процессуальный компонент); творческий подход к решению профессиональных задач (рефлексивно-креативный компонент).

Выделены четыре уровня готовности будущих документоведов-менеджеров к практической деятельности (ознакомительный, репродуктивной, продуктивный, творческий). Результаты эксперимента показали эффективность разработанной модели и педагогических условий, обеспечивающих их действенность, свидетельством чему является динамика роста успеваемости студентов, сформированности компонентов учебного процесса.

Ключевые слова: документоведы-менеджеры, информационно-коммуникационные технологии, педагогические условия, средства информационно-коммуникационных технологий, модель формирования готовности к профессиональной деятельности будущих документоведов-менеджеров.

Romanyshyn Y. L. The formation of future documentation and management specialists' readiness for professional activity by means of information and communication technologies. – Manuscript.

Scientific thesis for the Degree of Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.04. – “Theory and methods of professional education”. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University. – Ternopil, 2011.

The model of formation of the future documentation and management specialists' readiness for practical professional activity by means of information and communication technologies is developed in the dissertation. The following model implies such components as: aim, pedagogical approaches, peculiarities of training, tasks, principles, training aids and forms of implementation, methods, functional specialization, integrated disciplines, skills, components, criteria and levels of readiness, results. The goal is a system-forming factor. The model becomes active under available pedagogical conditions: support theory and practice connections, development and implementation of student's needs by means of information and communication technologies (ICT), application of ICT by students for the purpose of analytic and synthetic information processing; creation of favorable information environment for efficient information and communication technologies functioning in studying process.

Key words: documentation and management specialists, information and communication technologies, pedagogical conditions, means of information and communication technologies, model of the future documentation and management specialists' readiness for professional activity.